

KIEVIT-ONDERZOEK ROODKERK 1996

stand van zaken na vijfde onderzoeksjaar

Willem Bil & Jack Schuurs

Van dit onderzoek zijn reeds eerdere jaaroverzichten verschenen in OHV 69, 73, 76 en 79. Voor uitvoerige beschrijving van voorgeschiedenis, opzet en methodiek, zij verwezen naar OHV 69: 10-11. Doel is het beantwoorden van de volgende vragen:

- wat is de overlevingskans van vroeg en laat geboren jonge kieviten op intensief gebruikt grasland.
- broeden kieviten in hun eerste levensjaar en: doen vroeg geboren kieviten dat in dezelfde mate als laat geboren kieviten.

Nesten

Het aantal broedparen in 1996 bedroeg 65 en is de laatste jaren vrijwel constant. Het aantal late legfels bleef evenals vorig jaar beperkt omdat de (relatief weinig) gepredeerde broedparen zich elders gingen vestigen. Migratie vanuit andere gebieden werd niet vastgesteld waarschijnlijk omdat het gebied een maximum aan broedparen herbergt.

Door de extreem lang aanhoudende koude en droogte werd de eileg twee weken vertraagd. In normale jaren (doorgaans ook met forse temperatuurschommelingen) komen de eerste nesten uit rond de twintigste april. Begin maart verbleven tussen de huizen nog talrijke kieviten op zoek naar insecten als gevolg van de extreme droogte in het veld. Dit geeft aan hoe extreem koud dit voorjaar geweest moet zijn.

Jongen

De eerste kievitskuikens werden in 1996 pas op 3 mei geboren. We ringden 145 pulli uit 31 "vroeg" legfels (jongen uit voor 10 mei) en 16 "late" nesten (jongen uit na 10 mei). Hoewel de score "late nesten" opvallend hoger is dan in andere jaren ging het dit voorjaar nauwelijks om vervolglegfels, het waren door kou en droogte verlate eerste legfels. Op basis van het aantal waargenomen broedparen, uitgekomen nesten en vernielde nesten nemen we aan dat 18-20 eerste legfels zijn mislukt ten gevolge van natuurlijke predatie.

Er werden dit jaar geen kievitsjongen in april aangetroffen (de groep jongen die juist in voorgaande onderzoeksjaren voor verrassende resultaten zorgde). Tabel 1 resumeert de broedresultaten.

Tabel 1 Resultaten van vroege groep A (uitkomst voor of op 10 mei) resp. late groep B (uitkomstdatum na 10 mei) Kievitsnesten te Roodkerk 1996. N = aantal, VV = potentieel vliegvlug: gewicht groter dan 50 gram.

Groep	gcm. N ei per nest	N nesten geringd	N pulli	N pulli VV (> 50 gr)	Uit N nesten	N pulli in die nesten
A	3.45	31	97	26	15	46
B	3.33	16	48	4	3	10

De door ons gehanteerde scheiding tussen vroege en late jongen (uit voor en na 10 mei) doet in een jaar als dit (op 10 mei nog 2 nesten "vroege jongen" geringd en op 11 mei 5 nesten "late jongen") vreemd aan. We handhaven deze indeling echter omdat vanaf ca. 10 mei in reguliere Friese graslanden de eerste Kievitkuikens geboren worden. Dat is het resultaat van grootschalige eiraap tot 8 april (voorheen 12 april). Vanuit ons onderzoek willen we hieraan steeds kunnen refereren.

De kuikens werden evenals in de vier voorgaande jaren gemerkt met een aluminium Arnhem ring en twee kleurringen: in 1996 vroege kuikens geel en wit; late kuikens blauw en wit.

Het weer

De weersomstandigheden tijdens de groei van de groep "vroege" jongen (geboren tussen 3 en 10 mei) kwamen dit jaar overeen met regulier april-weer. Volgens de bestaande inzichten (Beintema *et al.* 1995) was het weer tijdens de eerste levensweken van zowel alle vroege als ook een deel van de late jongen (geboren voor 20 mei) ongunstig of zeer ongunstig. Vanwege de uitzonderlijke omstandigheden volgt hieronder een uitvoerig overzicht van de weersgegevens.

[In de eerste decade van mei bedroeg de gemiddelde middagtemperatuur 8,9°C., terwijl er in de meeste nachten vorst voorkwam. Spreiding resp. 7-14 °C, met op zeven dagen een middagtemperatuur < 10°C, s'nachts -2 tot 2°C (gem. 0°C). De neerslag bedroeg na de extreem droge maanden maart en april, nu nog slechts 25 mm en viel voornamelijk tussen 1 en 3 mei, dus voordat er jongen in het gebied werden gesignaleerd. In de tweede decade bedroeg de middagtemperatuur 12,9°C, s'nachts 3°C en de neerslag bedroeg 19 mm. De derde decade was de middagtemperatuur gemiddeld 14,5°C en 's-nachts 4°C met een neerslag van 30 mm. In de eerste decade van juni onderging de temperatuur een forse lift en werd in de middag maar gemiddeld liefst 24,3°C met op 7 juni een uitschieter van boven de 30°C. Over uitersten gesproken...]

Overleving van kuikens

Door intensief terugvangwerk kregen we dit jaar een betrouwbaar beeld van de overleving van onze kievitkuikens. Tabel 2 vat de gegevens m.b.t. de terugvangsten samen. Het vergt heel wat kunde en inspanning om een behoorlijk aantal jongen in diverse levensstadia terug te vangen. Er werden 41 kievit-pulli teruggevonden afkomstig uit 22 nesten: 33 uit 17 vroege nesten en 8 uit 5 late nesten.

In totaal werd 66 keer een jong teruggevonden, in 25 gevallen ging het om een al eerder gecontroleerd kuiken. Oudervogels blijken sterk gehecht aan het broed-territorium: pulli werden in alle gevallen teruggevangen op het nestperceel of in de directe omgeving daarvan.

Tabel 2 Resultaten van het terugvangwerk aan kievitkuikens te Roodkerk in 1996. Groep A voor of op 10 mei geboren, groep B na 10 mei geboren kuikens. N = aantal, VV = potentieel vliegvlug (gewicht > 50 gr), succesvol = tenminste 1 jong vliegvlug geworden.

Groep	N nesten	N pulli per nest geringd	N pulli/nest met VV pulli	% pulli VV (uit nesten waarvan pulli werden teruggevangen)	% nesten succesvol (in groep nesten met terugvangst)
A	31	3.06	3.06	57	48
B	16	3.00	3.33	40	19

Ondanks de ogenschijnlijk barre weersomstandigheden groeiden de kuikens voor- spoedig. De gemiddelde gewichtstoename berekenen we voor pulli die tenminste 20 dagen oud zijn. In de eerste levensweken neemt het gewicht met minder dan 4 g/dag toe. In de laatste 10 dagen voor het vliegvlug worden neemt de gemiddelde groei sterk toe. De gewichtstoename in de groep vroege jongen bedroeg 4.10 g/dag vastgesteld bij 20 jongen met een gemiddelde leeftijd van 23 dagen die twee of meer keer werden gewogen. Dit groeicijfer komt overeen met dat van zeer vroeg (voor 1 mei) geboren jongen uit een gemiddeld jaar. De late jongen hadden een gemiddelde groei van 3.71 g/dag gemeten bij een leeftijd van gemiddeld 24 dagen.

Tengevolge van het koude en droge weer werd er dit voorjaar pas gemaaid rond 1 juni (normaal rond 12 mei). Zowel de groep vroege jongen als de groep late jongen hebben geen hinder ondervonden van landwerkzaamheden in de eerste kwetsbare levensweken. Kuikens kunnen alleen overleven, vooral bij ongunstige weersom- standigheden, als er voldoende gras in de weilanden staat. De vegetatie moet vol

doende beschutting bieden tegen extreme weersinvloeden (goed micro-klimaat en daardoor ook voedselaanbod van insecten) en dekking bieden tegen predatoren als zwarte kraaien en roofvogels (torenvalk, havik en buizerd) die talrijk in of nabij het gebied voorkomen. Vooral in het gemoderniseerde (ondergronds gedraineerde) grasland waar plaatselijke dekking in de vorm van drainage-geultjes en greppeltjes ontbreekt, is beschutting door (middel-)lang gras een vereiste. Dankzij de trage grasgroei, was de grasconditie in de eertse levensweken van de meeste Kievitkuikens dan ook optimaal (middellang doch niet maaijrip gras).

Predatie

Predatie van legsels in de mate van vorig jaar bleef dit jaar uit (18-20 tegen ca. 30 nesten). De mate van predatie van Kievitsjongen kan min of meer afgeleid worden uit het percentage nesten dat (per groep) succesvol is geweest.

Jaarlijks wisselend broedsucces

Het is opvallend dat er vanaf 1990 (het jaar dat we met intensief onderzoek zijn gestart) om het jaar sprake is geweest van een goed respectievelijk matig of slecht broedseizoen voor de Kievit. In jaren met een vroege maaidatum tengevolge van relatief warm weer is de reproductie lager geweest dan in jaren met relatief koud weer met een latere maaidatum.

Herkomst broedvogels

Hieraan deden we dit seizoen geen gedetailleerde waarnemingen. Vanwege het koude weer zagen we af van het vangen van oudervogels op het nest. Er werden vijf Kieviten (3 keer ♀ en 2 maal ♂) m.b.v. een verrekijker/telescoop herkend die in voorgaande jaren als pullus in het studiegebied was geringd. Alleen vogels uit de succesrijke broedjaren (1990, 1992 en 1994) waren vertegenwoordigd. Tevens werden er tenminste drie (van de acht) broedvogels (♀♀) gezien die vorig jaar op het nest werden gevangen en geringd.

Grutto en tureluur

Het schrale voorjaar vertraagde de eileg van grutto en tureluur in het onderzoeksgebied met eveneens twee weken. Pas op 25 april werden de eerste eieren aangetroffen. Ook deze soorten konden uiteindelijk profiteren van het verlate maaiseizoen. Ondanks de late start van de eileg kwamen de meeste nesten ruim voor het maaien uit. Van het sterk verminderde aantal gruttoparen (in vier jaar tijd van 30 naar 12), hadden er 8 succes (tenminste 1 jong grootgebracht). De tureluur komt in stabiele dichtheid voor met ca. 10 broedparen. Het broedsucces was dit jaar goed.

Korte conclusie

Ondanks (of misschien beter gezegd: dankzij) een uitzonderlijk jaar qua weersomstandigheden een uitstekend broedresultaat. De resultaten bevestigen eens te meer het nut van de - van nature - vroege start die de Kievit met de eileg maakt. Opvallend hierbij is dat niet zo zeer de absolute geboortedatum doch de omstandigheden vroeg in het voorjaar (en dus relatief later in dit late voorjaar) een cruciale rol spelen in het broedsucces van de Kievit.

Een goed micro-klimaat in half lang, doch niet maairijp gras lijkt voldoende compensatie te bieden tegen de uitersten in ons zeeklimaat. Daarnaast lijkt half lang gras van cruciaal belang als dekking tegen predatoren vanuit de lucht (zwarte kraai en roofvogels) en wellicht ook vanaf de grond (marterachtigen).

Kaalgeschoren weilanden tengevolge van maaien of intensieve beweiding (later in het voorjaar) bieden in beide opzichten onvoldoende soelaas.

Verder onderzoek

Aan de hand van een uitgebreide analyse van de verzamelde gegevens over de afgelopen vijf jaar zal middels het vervaardigen van een eind- of tussenrapport nagegaan worden of er (op onderdelen) nader onderzoek nodig is. Het ligt in de planning om in de winterperiode van 1996/1997 dit rapport te presenteren.

Dank

We danken Jan van Diermen voor het kritisch doornemen van ons manuscript.

Literatuur

Beintema A. J., Moedt O. & Ellinger D. 1995. Ecologische Atlas van de Nederlandse Weidevogels. Schuyt & Co, Haarlem.

VRS MENORK: De Buorren 91, 8408 HL Lippenhuizen.

